

PERMANENTNÁ FORMÁCIA ABSOLVENTOV TEOLOGICKÝCH FAKÚLT

Dr.h.c. prof. PhDr. Pavol Dancák, PhD.

TÉMA I: INTEGRÁLNA EKOLÓGIA

Ekofilozofia predstavuje filozofickú reflexiu ekologickej situácie človeka a sveta, ktorá prekračuje hranice čisto empirických opisov environmentálnych problémov a smeruje k ich ontologickým, antropologickým, etickým, politickým aj teologickým základom. Jej východiskom je presvedčenie, že ekologická kríza nie je len súborom čiastkových porúch v biosfére, ale symptóm hlbšieho narušenia vzťahu medzi človekom, prírodou a zmyslom ľudského pobytu na Zemi. Ekofilozofia skúma nielen to, čo sa deje s ekosystémami, ale primárne sa koncentruje na to, prečo sa to deje, čo umožnilo vzniku vedotechnickej mentality, ktorá, v ktorej sa príroda redukuje na zásobáreň surovín. Takýto spôsob uvažovania odhaľuje spirituálno-existenciálny rozmer, v ktorom ide o obnovu vnímanosti toho, čo presahuje ľudskú utilitárnu perspektívu, pričom v duchu knihy Genezis zdôrazňuje úctu, vďačnosť a pokoru pred Absolútnom, ktorého povaha zostáva zahalená tajomstvom.

Pojem „integrálna ekológia“ sa objavil v diskusiách o morskej biológii v druhej polovici 20. storočia. Týmto pojmom Hilary Moore označila požiadavku „rozšírenia tradičných vedeckých chápaní ekológie“. K prehĺbeniu integrálneho uchopenia ekológie významne prispela Rachel Carson v práci *Tichá jar* s tézou, že v prírode nič neexistuje osamote. Následne rozvinula obraz vegetácie Zeme ako „súčasť siete života“, v ktorej sú vzťahy medzi rastlinami a pôdou, ako aj medzi rastlinami a zvieratami „intímne a nevyhnutné“. Hoci jej bezprostredným cieľom bola kritika škôd spôsobených chemickými pesticídmi, jadrom jej analýzy je kategória interdependencie ekosystémových prvkov, teda horizont, ktorý sa stal významnou konštitutívnou zložkou teologických interpretácií integrálnej ekológie.

Do teologickej oblasti vstupuje termín *integrálna ekológia* koncom 20. storočia predovšetkým prostredníctvom Leonarda Boffa volajúceho po integrálnej ekológii, ktorá by dokázala počuť *pláč Zeme* a spojiť ho s *pláčom chudobných* a tak prekročiť redukciu ekologickej otázky na čisto prírodovednú problematiku. Boff v kontexte prehľbujúcej sa krízy opisuje rodiaču sa paradigmu postavenú na novej citlivosti voči planéte ako celku. Holistický obrat má zároveň kritický rozmer odmietajúci moderné binárne delenia sveta na materiálny a duchovný, oddelenie prírody a kultúry, človeka a sveta, rozumu a emócie, ženy a muža, Boha a sveta. V tomto zmysle je integrálna ekológia koncipovaná ako protívaha partikularizácie poznania a ako pokus vytvoriť novú alianciu medzi ľuďmi a prírodou v rámci jednej planetárnej komunity. Boff svoju charakteristiku paradigmy rozvíja pomocou pojmov ako celistvosť, rozmanitosť, interdependencia, prepojenosť, zdieľaný osud, vzťahovosť, komplexnosť, tvorivosť, komplementarita, reciprocita, kozmické spoločné dobro, entropia, interiorita a holistická ekologická dispozícia. Na rozdiel od analytického, fragmentujúceho a diskontinuálneho štýlu moderného myslenia presadzuje myslenie holistické, ktoré vidí celok nie ako jednoduchý súčet častí, ale ako organickú vzájomnú závislosť všetkých prvkov.

Rozhodujúci impulz pre súčasnú teologickú recepciu integrálnej ekológie predstavuje encyklika *Laudato Si'* (2015). Pápež František v nej kladie integrálnu ekológiu do centra reflexie o tom, ako adekvátne uchopiť sociálno-ekologickú krízu v jej celistvosti. Štvrtú kapitolu uvádza: „Keďže všetko je úzko spojené a súčasné problémy si vyžadujú pohľad, ktorý berie do úvahy všetky aspekty svetovej krízy, navrhujem, aby sme sa teraz zastavili a uvažovali o jednotlivých prvkoch integrálnej ekológie, ktorá obsahuje ľudské i sociálne rozmery“ (137).

Encyklika neposkytuje definíciu integrálnej ekológie v striktnom konceptuálnom zmysle, ale načrtáva rámec, v ktorom sa prepojenosť a vzájomná závislosť rozpoznávajú naprieč sociálnymi, environmentálnymi, biologickými, ekonomickými, politickými, duchovnými, kultúrnymi, vzdelávacími, vedeckými a technologickými dimenziami reality. Normatívnym jadrom integrálnej ekológie je *integrovateľný prístup*, ktorý odmieta chápať ekologickú a sociálnu krízu ako dva separátne problémy: „Neexistujú dve oddelené krízy, teda kríza životného prostredia a kríza spoločenská, ale je len jedna a komplexná spoločensko-environmentálna kríza. Smery riešenia si vyžadujú integrálny prístup v boji proti chudobe, v navrátení dôstojnosti vylúčeným osobám a v starostlivosti o prírodu“ (139). Z tohto vyplývajú metodologické konzekvencie: „Špecializácia, ktorá je vlastná technológii, značne sťažuje celkový pohľad. Fragmentácia poznania spĺňa svoju funkciu, keď treba dosiahnuť konkrétne aplikácie, ale často vedie k strate zmyslu pre celok a vzťahy medzi vecami, pre široký horizont a zmysel, ktorý sa stáva irelevantným. Tá istá

skutočnosť bráni hľadať vhodné cesty na riešenie tých najzložitejších problémov súčasného sveta, predovšetkým tých, ktoré sa týkajú životného prostredia a chudobných a ktorým nemožno čeliť len z jedného uhla pohľadu alebo jedného druhu záujmov. Veda, ktorá chce ponúknuť odpovede na veľké otázky, musí nevyhnutne brať do úvahy všetko, čo prinieslo poznanie v iných oblastiach poznania vrátane filozofie a sociálnej etiky (110). Fragmentácia a špecializácia poznania prináša presnosť, ale zároveň často vedie k strate zmyslu pre celok a vzťahy medzi vecami. Preto pápež František vyzýva osobitnému spôsobu pozerania sa na veci, spôsobu myslenia, politiku, vzdelávanie, životný štýl a spiritualitu tak, aby spolu vytvárali odpor voči technokratickej paradigme. Interdisciplinarita sa pritom nechápe ako dekoratívna pluralita, ale ako podmienka porozumenia, kde žiadne odvetvie vedy ani žiadna forma múdrosti nemôže zostať bokom, a to zahŕňa aj náboženstvo a jeho vlastný jazyk. Táto téza má dvojitý účinok. Na jednej strane legitimizuje rastúcu prítomnosť teológie v ekologickej diskusii a na druhej strane kladie na teológiu požiadavku, aby opustila sebestačnú uzavretosť a vstúpila do konkrétnych, zdieľaných problémov sveta. Aj preto pápež František varuje pred teológiou vyčerpanou akademickými spormi alebo pred teológiou, ktorá pozoruje ľudstvo zo skleneného zámku. Katolícka cirkev je otvorená dialógu s filozofickým myslením a od teológie požaduje, aby rozvíjala prax v prepojení s konkrétnymi súčasnými problémami.

LITERATÚRA:

- BOFF, L.: *Cry of the Earth, Cry of the Poor*. Translated by Philip Berryman. Maryknoll : Orbis Books. 1997.
- BRIOLA, L.: *The Eucharistic Vision of Laudato Si': Praise, Conversion, and Integral Ecology*. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2023.
- CARSON, R.: *Silent Spring*. Boston : Houghton Mifflin, 2002
- FRANTIŠEK. *Laudato si'*. Konferencia biskupov Slovenska, 2015. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-laudato-si> (18.5.2025)
- OJEIFO, O. O.: *Integral Ecology as Theology and Ethics of "Place"*. 2025. Religions 16(2025): 659. <https://doi.org/10.3390/rel16060659>
-